

Yeni Medya Ortamında Çocuk Birey: Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya Pedagojisinin Önemi

Barış Kılınç¹
Elif Pınar Kılınç²

Öz

Çocuk bireyler ile yeni medya ya da yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişki nasıl düzenlenebilir? Bu soru ile ilgili tartışmaların oldukça eski bir kabule dayandığı söylenebilir. Teknoloji bir yandan uygarlığın yüz akı olarak övülür, öbür yandan onun felaketi olarak görülür. Bu süregiden tartışmalar içinde bir yerlerde soluklanıp düşünmek, özellikle çocuk bireyler ile yeni medya arasındaki ilişki açısından önemlidir. Bu makalede de çocuk bireyler ile yeni medya arasındaki ilişki, onun kazanımları ve kayıpları açısından tartışılmaktadır. Esasında bu ilişkinin gerçekçi bir biçimde düzenlenebilmesi için yeni iletişim teknolojilerinin olumlu ya da olumsuz etkilerinin tam anlamıyla tespit edilmesi ve özellikle medya okuryazarlığı dersi ile ilgili düzenlemelerin ve uygulamaların gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Verilerin literatür taraması ile elde edildiği bu makale, nitel, betimleyici ve eleştirel bir yöntemle kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, Yeni İletişim Teknolojileri, Çocuk Birey, Teknoloji.

Children Individuals in The New Media Environment: New Communication Technologies and Media Pedagogy

Abstract

How can be arranged the relation between new media or new communication technologies with children individuals? It can be told that the discussions related to this question are based on a rather old acceptance. On the one hand technology is praised as a honor of civilization, on the other hand it is seen as a disaster of it. In this ongoing discussions, it is important to think by taking a breather in terms of the relation between new media with children individuals. Also in this article, the relation between new media with children individuals are discussed in terms of its gains and missings. Essentially it is thought that it needs to determine the positive and negative impacts of new communication technologies and to review the arrangements and the practices related to media literacy especially in Turkey so that this relation can be arranged on the level. The article which data was got by literature search was written with the qualitative, descriptive and critical method.

Keywords: New Media, New Communication Technologies, Children Individuals, Technology.

¹ Yrd. Doç. Dr, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.

² Uzm., Anadolu Üniversitesi Haber Merkezi Koordinatörlüğü.

Giriş

Teknolojinin her alanda tarafsızlığına atıfta bulunan (Feenberg, 2010: 23-33), olası olumlu ya da olumsuz etkilerinin tespitinde gerekli tarihsel ve toplumsal bağlamı göz ardı etmese de geçiştiren, soyut ve genel geçer yeni medya tanımlarını, tarihsel ve toplumsal bağlamı dikkate alarak, eleştirel bir gözle yeniden ele almak neredeyse bir zorunluluktur. Bu gözle yeni medyanın kapsamı, kullanımının kazanımları ve kayıpları üzerinde konuşurken, yeni teknolojik gelişmeler ile ilgili tartışmalar yapılırken düşülen hatalara düşülmemesini; üzerinde konuşulan şeyin günlük yaşamı oldukça kolaylaştıran otomatik bir ev aletinin faydaları ya da zararlarından öte bir şey olduğu üzerinde anlaşılmasını istemek oldukça doğaldır.

Burada karşı karşıya kalınan temel sorun, yeni medyanın erişkinler üzerindeki dolaysız etkisinin (olumlu ya da olumsuz) sınırlarının bile henüz tam olarak ortaya konulamamış ve bu konuda kapsamlı bir uzlaşmaya varılamamış olunmasıdır. Bunun nedeni tabii ki, Milberry'nin (2010: 47) demokratik potansiyelinden söz ederken dikkat çektiği gibi internetin, dolayısıyla yeni medyanın tamamlanmamış ve evrimleşmekte olan bir teknoloji oluşunda da aranabilir. Pratiğinden gelen karmaşası içinde teknoloji, genel olarak hem bireysel ve toplumsal hedeflere ulaşılmasını sağlayan bir imkân hem de istenmeyen sonuçları ortaya çıktığında bunları azaltmak ve gidermek için üzerinde tartışmalar yapılan bilimsel ve günlük bir sorundur. Yeni medya da bu genel sorunu içinde barındırır. Böyle bir durumda yeni iletişim teknolojileri ile çocuk bireyler arasındaki ilişkinin kontrolünün nasıl sağlanacağı sorusuna cevap vermek de hiç kolay değildir. Ayrıca bu konuda pedagojik bir eğitim sürecinin oluşturulmasının istenmesi oldukça karmaşık birçok aşamanın aşılması gerektirir. Ancak bilgisayarın; dolayısıyla internetin hızla yayılması ve evlere girmesiyle, teknolojik gelişmelerin etkisinin, çocuk doğduğu anda, hatta henüz anne karnındaki gelişim dönemlerinde görülmeye başlandığı günümüz dünyasında, teknolojik gelişimin nasıl yönetilmesi gerektiğinin bilinmemesi (Ertürk, 2011: 49-50) artık kabul edilebilir olmaktan çıkmıştır.

Bu makale, bu aşamaların tespit edilmesi; öncelikle teknik olarak yeni medyanın ve yeni medya ile çocuk bireyler arasındaki ilişkinin tanımlanmasının; bu ilişki sonucu oluşan etkilerin, belirli bir bağlamda özellikle olumsuz yanlarıyla ayrıntılı bir şekilde ortaya konmasının ve bu olumsuz etkiler doğrultusunda medya pedagojisi ve medya okuryazarlığının gelişim sürecinin okunmasının gereklilikleri ile ilgilenmektedir. Ayrıca daha çok yeni medyanın çocuk bireyler üzerindeki olumsuz etkilerini önemseyen yeni bir medya okuryazarlığı içeriğinin düzenlenmesi gerektiğine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, makalede öncelikle, teknik olarak yeni medya ve yeni medya ile çocuk bireyler arasındaki ilişki üzerinde durulmakta; ikinci olarak bu ilişki sonucu oluşan etkiler, özellikle teknoloji belirli bir toplumsal bağlama ait ideolojik bir belirleyici olarak kabul edilerek açıklanmaya çalışılmakta; son olarak ise bu etkiler doğrultusunda Türkiye'de medya pedagojisi kavramı ile medya okuryazarlığı adına yapılanların yeterlilikleri tartışmaya açılmaya çalışılmaktadır. Nitel, betimleyici ve eleştirel bir gözle kaleme alınan bu makalede, veriler literatür taraması ile elde edilmiştir.

1. Bulgular ve Yorum

1.1. Yeni İletişim Teknolojileri ya da Yeni Medya ve Çocuk Birey

Yeni medyayı, yazılı, sözlü ve görsel, basın ve yayın ile ilgili eski iletişim ortamlarının birleşiminden oluştuğu için daha çok melez (hybrid) bir yapı olarak tarif etmek mümkündür. Hatta yeni medya, biraz da eskinin günlük ve mektup gibi özel iletişim alanlarının, ana sayfalar (home page), internet günlükleri (blogs), anlık iletiler (chat) ve elektronik postalar (mails) gibi dijital (sayısal) temsillerini

aynı anda ve bir arada içerdiği için de melezdir (Buckingham, 2007: 84). Yeni iletişim teknolojileri ile aynı anlamda kullanılır, çünkü yeni medya “1970’ler sonrasında bilgisayar ve bilgi-işlem alanında kaydedilen gelişmelerin iletişim alanına uyarlanmasıyla” biçimlenen (Törenli, 2005: 88) çoklu bir araçtır. Geleneksel iletişim araçlarından, nicel anlamda ve özellikle dijital teknoloji ile üretildiği için; yazılı, sözlü ve görsel içerikleri, gazete, radyo ve televizyon gibi iletişim araçlarıyla yapıldığı gibi tek yönlü değil, çoklu bir biçimde dağıtılması nedeniyle oldukça farklıdır. Ayrıca geleneksel medya ile iç içe geçmiş (Törenli, 2005: 87-88) ve onların tek taraflı aklının kendi üzerinden yapılmasına da olanak sağlayan bir alt yapıya sahiptir. Aynı zamanda yeni medya, alt yapı olarak eskinin teknolojik birikimini devralmış bir birleşimdir. Bu birleşenleri, “denizaltı iletişim kablolarının, dünya yörüngeli iletişim uydularının, bilgisayarların, telekomünikasyon sistemlerinin ve sayısal ağların oluşturduğu” (Törenli, 2005: 89, 90) söylenebilir.

Yeni medyayı tarif ederken daha özelden, geleneksel medya ile arasındaki bazı niteliksel farklılıklar da dikkate alınabilir. Bu anlamda, birleştirici bir kavram olarak yeni medya, medya üretimi, dağıtımı ve kullanımı gibi oldukça geniş bir alan içerisinde olagelen değişiklikleri de içerir. Bunlar, teknolojik, yazımsal, geleneksel ve kültürel alanı kapsayan değişikliklerdir. Özellikle 1980’ler itibarıyla yeni medyaya özgü birçok yeni kavram, günlük yaşamda kullanılır hale gelmiştir ki bunlardan en öne çıkanları da, sayısal (dijital), etkileşimli (interactive), üstmetinsel (hypertextual), sanal (virtual), ağ tabanlı (networked) ve temsili (simulated) gibi niteliksel ve kalıcı yapısal değişiklikleri içeren kavramlardır (Lister vd., 2009: 13).

Başka bir biçimde söylenecek olursa, gazete, televizyon, radyo ve sinema gibi ortamlar ‘geleneksel’; sayısal teknoloji ile hayat bulan bilgisayar, cep telefonu, bilgisayar oyunu, dijital TV ve ipod gibi araçlar ise ‘yeni’ medyaya örnek olarak gösterilebilir ve yeni medya, ‘etkileşimli ve çoklu-ortamlı’ bir iletişim aracı olarak tarif edilebilir (Binark, 2007: 21).

Milberry (2010: 50), teknolojinin, modernlik şafağının söktüğü andan bu yana, aynı anda hem saygı hem de korku esinlediğinden söz eder. Teknoloji bir yandan insanlığın doğa üzerindeki zaferi öbür yandan da yaklaşan kıyamettir. Bu tartışmalı durumu sonuca bağlamak, belki de teknolojinin tamamlanmamışlığı nedeniyle zordur, tıpkı ona tarafsız kalmak ya da onunla ilgili tartışmalarda taraf tutmanın zor olması gibi. Ancak teknolojinin fiziki ve toplumsal çevreyi doğrudan ilgilendiren anlamlı değişiklikler yarattığı düşüncesine hemen herkes katılacaktır. Bu anlamlı değişiklikler, insani bilimlerden pozitif bilimlere hemen her alanın kapsamı içindedir. Örneğin, Marksist Frankfurt ekolü, modernliğin şafağından bu yana egemen olan meta üretim sürecine hizmet ettiğini düşünerek teknolojinin geçerli kullanımını eleştirir. Bu eleştirilerde, onun egemen hale gelmiş akılcılığından, totaliter âleminden ve ideolojik belirleyiciliğinden söz edilir (Milberry, 2010: 51). Bu ekolün önde gelenlerinden Adorno, “teknik toplum üzerindeki iktidarının, ekonomik açıdan güçlü olanların iktidarına dayandığını...” söylemiş ve “günümüz teknik akılsallığı egemenliğin akılsallığıdır” (Adorno, 2008: 49) diyerek, teknolojinin ideolojisine dikkat çekmiştir, tıpkı Marcuse’e atıfta bulunan Jürgen Habermas gibi:

“Belki de teknik akıl kavramı bizzat ideolojidir. Tekniğin salt kullanımı değil, bizzat kendisi de (doğa ve insan üzerinde) iktidardır, yöntemli, bilimsel, hesaplanmış ve hesaplayan iktidar. İktidarın belirli amaçları ve ilgileri tekniğe (interesse) ancak ‘sonradan’ ve dışarıdan empoze edilmiş değerlerdir-onlar bizzat teknik aygıtın yapısına dâhildirler; teknik her defasında tarihsel-toplumsal bir tasarımdır ve onda bir toplumun ve ona hükmeden ilgilerin insanlara ve şeylere yaklaşımları yansıtılmıştır. İktidarın böyle bir amacı ‘maddi’dir ve bu bakımdan bizzat teknik akıl biçimine aittir (Aktaran Habermas, 2007: 37)”

Olumlu ya da olumsuz teknoloji ile ilgili bütün genel geçer kabuller ya da eleştiriler, aslında eski ya da yeni, iletişim teknolojileri için de geçerlidir. Bakıldığı yere göre, olumlu ya da olumsuz olarak görülebilecek bir tespitle, yeni medyanın bizzat ideoloji olduğunu söyleyenler burada da vardır. Ancak onun mevcut toplumsal yapının ve üretim ilişkilerinin yeniden tasarlanışında ve toplumsal modellerin oluşturulmasında daha güçlü ve oldukça etkin bir rol oynadığı vurgulayanlar olduğu gibi, yarattığı enformasyon toplumu ile eski medyanın tekelci sahiplerinin gücünü kırdığını, demokratik katılım yolunu açarak, tek yönlü aktarıma ve etkilemeye son verdiğini dillendirenler de vardır (Törenli, 2005: 88, 89). Örneğin, onlar için internetin kurtarıcı ve demokratik potansiyeli göz ardı edilmemelidir. Açıklık değeri taşıyan tasarım ilkeleri nedeniyle internet, artan çekişmeye rağmen etkilenenler açısından yeni bir muhalif umuttur (Milberry, 2010: 56, 57).

Fiziki ve toplumsal çevrede oluşan ve yeni iletişim teknolojilerinin neden olduğu anlamlı değişikliklerden söz ederken çocuk bireylerin bu değişikliklerin içine doğduğunu görmemek; bu ilişki ile ilgili söylenenlere ve söylenebileceklerle dikkat kesilmemek oldukça zordur. Belki de süregelen tartışmaların etkisiyle, bazıları, çocukların dijital dünyanın büyüyle savrulduğu iddiasında ısrar ederken, öbürleri de bu dünyanın etkisiyle daha sosyal ve etkileşim içinde iletişim kurabilen (interactive) bireyler haline geldiklerine, daha demokratik ve etkili öğrenme yollarına sahip olduklarına dikkat çeker (Buckingham, 2006: 76, 77). Bu ikilemin birinci kutbu aileleri ve eğitimcileri kaygıya sevk ederken, ikinci kutbu da fazlaca iyimserlik içerir. Bir orta yol bulmak mümkün müdür?

Öncelikli kabul, medyanın gerçeklik tasarımları yaparak yalnızca kültürü ya da kültürel çevreyi değil aynı zamanda bireyleri, özellikle de çocukları etkilemekte ve kişiliklerini biçimlendirmekte olduğudur (Alver, 2004a: 129). Debord'a göre (1996: 13-23) yeni medyaya özgü biçimsel ve içeriğe dair bütün düzenlemeler, simgesel olarak meta üretim sürecinin gereklilikleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Böyle bakıldığında, çocuk bireylerin bu düzenlemeler ile çepçevre sarılmış olduğuna tespit etmek çok da zor değildir.

TÜİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) 2013 yılında yaptığı araştırma, Türkiye özelinde çocuk bireylerin yeni medya ile nasıl çepçevre sarıldıklarını göstermesi açısından güncel veriler sunmaktadır. Örneğin bilgisayar kullanımına ortalama sekiz yaşında başlanılırken, internet kullanım yaşı dokuzdur. Cep telefonunu kullanmaya başlama yaşı ise ortalama ondur. Artık çocukların yüzde 24,4 kendi bilgisayarına sahiptir. Yüzde 13,1'inin akıllı telefonu ya da cep telefonu, yüzde 2,9'unun da oyun konsolu vardır. Çocukların yüzde 60,5'i bilgisayar, yüzde 50,8'i internet, yüzde 24,3'ü de akıllı telefon ya da cep telefonu kullanmaktadır. Hemen her gün internet kullanım oranı yüzde 45,6'dır. Çocukların yüzde 84, 8'i interneti ödev ve öğrenme, yüzde 79,5'i oyun oynamak, yüzde 56,7'si bilgi almak için ve yüzde 53,5'i de sosyal ağlara katılmak için kullandığı görülür (<http://www.tuik.gov.tr>).

Yeni iletişim teknolojilerinin, ilişki kalıplarımızı ve kişisel yaşantımızın her yanını, yeni baştan biçimlendirip, inşa ettiği (McLuhan, 2005: 8) iddia edilirken; TÜİK'in bu araştırması, en azından Türkiye'de çocuk bireylerin giderek artan oranda yeni medyayı kullanıyor olduğunu ve dolayısıyla er ya da geç onun olumlu ya da olumsuz etkilerine maruz kalacağını; acilen bu konunun ve yeni kullanım pratikleri üzerine tartışılmasının gerekli olduğunu göstermektedir.

Çocuklarımızı, yarının yetişkinleri olarak görebildiğimiz ölçüde, gelecekte onlardan almak istediklerimizi, şimdiden onlara sunmayı başarabiliriz. Çocuklar, yetişkinlere göre daha yönlendirilebilir ve etki altına alınabilir olmaları, onların ileride karşımıza çıkacak yetişkin zevkinin belirleyicisi olacakları geçeğiyle birlikte değerlendirilmelidir... Çocuğun gelişim sürecine etki eden

toplumsal değişkenler içindeki “medya etkisi” artık kaçınılmaz olarak başköşedeki yerini almıştır. Bugün teknolojideki sürekli ve hızlı değişim paralelinde medyanın yetişine hitap ettiği kanısı, yerini çocukların da göz ardı edilmemesi gerekliliği bilgisine dönüştürmüştür (Ertürk, 2011: 49).

Timisi'nin (2011: 142) gelişen teknoloji ve çocuk birey üzerine söylediklerinin de aynı kaygılardan beslendiği görülür:

“Yeni medyaların yaygınlık kazanması, enformasyon kanallarının ve miktarının artması, ulus devletin küresel dünya düzeni çerçevesinde giderek azalan gücü, medya alanının ticarileşmesi gibi nedenlerle çocukların medyaya karşı korunması konusunda politika üretmek bir küresel sorumluluk/zorunluluk halini almıştır. Bu alandaki politika süreci, çocukları insan yaşamındaki en korunmasız dönemi olarak ayrıcalıklı bir yere oturturken, özel önlemler almaya ve bunların uygulanmasını takip etmeye dayalıdır.”

Ulusal yasalarca daha erken yaşta ergin sayılma hariç, on sekiz yaşının altındaki her birey, çocuk sayılır. Ergin yaşı kavramı da hem ülkeler arasında hem de belirli bir ülkedeki hukuksal, siyasal, toplumsal ve diğer kurallara göre değişiklik gösterir (Mora, 2008: 67). Alver (2004a: 130, 131) çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi ölçüt alındığında, bebekliğin sona erdiği evre olarak düşünülen yaşamın ilk on iki ayı sonrası ile on beş yaşa kadar olan sürecin, çocukluk dönemi olduğunu söyler. Batı ülkelerinin bazılarında ise çocukluğun on iki yaşına kadar sürdüğü kabul edilmektedir. Tarihsel süreçte de, çocukluğun, çocukların biyolojik ve doğal özelliklerine göre yapılandırılmamış, toplumsal ve kültürel özelliklere göre tasarlanmış ve kabul görmüş olduğu görülür. Burada önemli olan çocukluk sürecinin ortalama olarak belirlenmesi ve on iki ya da on beş, çocuk bireylerin bu yaşlarda pedagojik olarak yeni medya ile ilgili henüz etkilenebilirlik zırhına bürünmemiş olduğunun tespitidir.

Başka konu ise çocuk bireyin gelişim dönemleridir. Bu dönemlerin kendine özgü özellikleri, problemleri, çözümleri ve kazanılan yetileri vardır. Gelişim genel olarak; algılama bellek, nedensellik, yaratıcılık, hafıza, dil gelişimini içeren bilişsel (zihinsel-algısal) alan, sosyal beceriler ve davranışlar gibi kişisel kavramları ve duyguları içeren psikososyal (duyusal) alan ve bireyin bedenindeki uzunluk, ağırlık gibi dış değişimleri ve kaslardaki değişimleri içeren fiziksel (davranışsal) alan olarak üç alandan oluşur. Medya ise, çocuk gelişimine çevresel etkenler kategorisinde, etki eder. Ekolojik sistem teorisine göre medya araçları, bir ekosistem ögesi olarak büyük bir çevrenin parçasıdır ve çocuk bireyin sosyalleşme kanallarından biri olarak gelişiminde çevresel bir etki yaratır. Onun gelişim dönemlerinin her birinde de medyanın etkisi kaçınılmazdır (Aktaran Ertürk, 201:52-53).

Bu etkilerin, olumlu yönde olduğunu düşünenler de vardır ve bunlar, iletişim teknolojilerindeki gelişimle birlikte, çocuk bireylerin artık, televizyon karşısındaki pasif izleyici konumundan çıktığını; internet içeriklerini kullanan, yetişkinler gibi bu içerikler üzerinde etkili olan; yani artık ‘tüketen ve pasif’ değil; aynı zamanda, ‘üreten ve aktif’ birer etkileşimli medya kullanıcıları haline geldiğini iddia etmektedir. Ancak yine de kaygıların ortadan kalktığını söylemek zordur:

Radyo ve televizyon gibi geleneksel iletişim araçları karşısında çocukların (yetişkinlerin de) iletişim sürecine müdahaleleri sınırlıdır. İnternet ise geleneksel medyadan farklı olarak mesaj, önceden belirli bir kaynak tarafından seçilip, hazırlanıp, denetlenerek değil; anında ve herhangi bir denetime tabi tutulmadan sunulmakta ve istenildiği zaman ulaşılabilir. Bu anlamda internet, anonim, hızlı ve anında iletişime imkân vermiş ve çocukların kendilerini de bir içerik sağlayıcı haline getirmiştir... Ancak denetlenmesindeki zorluklar nedeniyle çocukların istenen içerikler yanında

istenmeyen içeriklere de maruz kalmalarına neden olabilmektedir... Geleneksel medya çevresi, aile merkezlidir ve çocukların ebeveynleri tarafından korunması politikasını ön plana çıkarmaktadır. Teknolojideki gelişmeler, medya izlemeyi bireysel bir etkinlik haline dönüştürmüştür... Ancak çocuk yetişkin değildir. Çocukluğun gelişim süreçleri bu süreçleri bu süreçlere uygun olmayan iletişime maruz kalındığında zarar görmektedir (Timisi, 2011: 143, 144).

1.2. Yeni Medya, Çocuk Birey, Kazanımlar ve Kayıplar

Yeni iletişim teknolojileri ya da yeni medya ile ilgili en büyük sorunun, bireysel erişime kolaylıkla imkân vermesi ve bu nedenle kullanımına engel olunamayacak kadar yaygın hale gelmesi ile birlikte içeriğinin de kontrolden çıkması ya da içeriğinin biçimsel örtüsüne rağmen güvenilirliği olduğu söylenebilir. En azından teknoloji felsefesi bunu iddia etmektedir. Çünkü teknoloji felsefesine göre, yeni medyaya ait içerikler ve onların sunumu/ biçimi, güç ilişkilerini yansıtır. Daha doğrusu yeni medya bu ilişkiler içinde, egemen olanın çıkarlarına göre tasarlanır. Feenberg de (2010: 25, 26, 27, 29) bu durumu, iki aşamalı bir süreç olarak nitelendirir. Birinci aşamada işlevsellik ilkesi çerçevesinde, fiziki ve toplumsal çevreden, o çevrenin organik birliği parçalanarak (zaten parçalanmışsa, parçalı olan yeniden üretilir), temsiller elde edilmeye çalışılır. İkinci aşamada ise bu temsiller mevcut sistem adına işe koşulur ki bu işe koşulmada egemen sistemin kendi kuralları öncellenir ve genel verimlilik adına tasarımlar inşa edilir. Bu tasarımlar bir görüşe göre sistemin verimliliğini artırırken, öbür görüşe göre de daha geniş bir perspektiften bu başarıyı saptırır. Kastedilen saptırma, genel olarak teknolojinin sonunda sistemin işleyişi adına onu tüketen, insanlığın ıstırabına, doğal çevrenin tahribine neden olması ve işleyişini zorlaştıracak açıklar yaratması ile ilgilidir. Bu açıklarla ilgilenilmesi, çocuk birey ile yeni medya arasındaki ilişkinin düzenlenmesinde yaşamsaldır.

Aslında bu süreci fiziki ve toplumsal fiziki gerçekliğin kapitalist üretim biçimi ve ilişkileri ya da meta üretim süreci adına parçalanarak yapay bir şekilde yeniden bir araya getirilmesi ile kötü algılamakta yarar vardır. Lukács (1958: 59), bunu pozitivist yöntemin bir dalaveresi olarak görür. Doğabilimlerinin ya da bilimin yöntemini, olguları, gözlem, soyutlama ve deney gibi yollarla damıtma ve damıtık olarak saptama ve olgular arasındaki ilişkileri amaç yoksunu durumlara dayandırma işlemi olarak görür. Damıtma yoluyla elde edilen olgular, aslında gerçeklik dünyasındaki bir görüngünün (phenomen), belirli bir çevreye taşınması ya da aktarılması yoluyla elde edilir. Bu işlemin kapitalizm tarafından desteklenmesinin nedeni ise onun istediği sosyal yapıyı üretme eğilimine hizmet etmesidir. Adorno da (2008: 49) bu sosyal yapıyı yeniden üreten teknolojinin kullandığı benzer ve hâkim yöntemin, ekonomik açıdan en güçlü olanların iktidarına dayandığı gerçeğinin suskunlukla geçiştirildiğini söyler. Bu açıdan Debord da (1996) söylediklerinde haklıdır. Çünkü yeni iletişim teknolojilerine özgü içerik ve biçim tasarımı, meta üretim sürecine özgü bu sosyal yapının ya da gerçeklik tasarımının sanal olarak ikinci kez üretimidir:

“Yaşamın her biri bir görünümünden kopmuş olan imajlar, bu yaşamın birliğini yeniden kurmanın artık mümkün olmadığı ortak bir aklıya kaynaşır. Kısmi olarak göz önünde bulundurulmuş gerçeklik, ayrı bir sahte-dünya olarak, salt seyrin nesnesi olarak, kendi genel birliğinde sergilenir. Dünyasal imajlardaki uzmanlaşma, aldatıcı şeyin hakikatle yüz yüze gelmekten kaçındığı özerkleşmiş imaj âleminde kendini tamamlanmış bulur. Genel anlamda gösteri, yaşamın somut tersyüz edilişi olarak, canlı olmayanın özerk devinimidir (Debord, 1996: 13, 14).”

Bu özerk devinin içinde bir öğrenme ve bilgi edinme aracı olarak yeni medya, kuşkuludur. Neyin doğru neyin yanlış olduğunu tespit etmenin zor olduğu ve edinilen içeriğin ‘gerçeklikle’ ilişkisini tartışmalı hale getiren, bir araçtır. Çocuk bireyler açısından ise tartışmalar daha da

karmaşıklaşmaktadır. Bazı kuramcıların, özellikle bazı eğitim bilimcilerin, yeni medyayı yeni yöntemler sunan ütopyik bir biçim olarak önemsemeleri tabii ki boşuna değildir. Yeni iletişim teknolojilerinin, baskı ve televizyon teknolojisine dayalı eski doğrusal yöntemlerin sınırlılıklarını aşmaya olanak sağladığı ve çocuk bireylerin bu yeni metotlar karşısında oldukça hevesli oldukları da doğru olabilir. Ayrıca çocuk bireylerin, yeni medya ile birlikte kolaylıkla edindikleri içerikler nedeniyle, çok daha üretici; güç ve bilgi (knowledge) hiyerarşisinin sarsılması nedeniyle toplumsal olarak çok daha bilinçli olduğu iddia edilebilir. (Aktaran Buckingham, 2006: 76) Ancak burada temel sorun, bilginin (knowledge), Feenberg'in (2010: 26, 27) söylediği anlamda fiziki ve toplumsal çevreden edinilen parçalarla oluşturulmuş tasarımların içinde edinilen bilginin bizzat kendisi; bilgi hiyerarşi sistemiyle ilgilidir.

Russell Lincoll Ackoff'un yıllar önce öne sürdüğü bu sisteme göre, bilginin inşası aşağıdan yukarıya doğru ilerleyen ve piramidi andıran bir süreçtir (Aktaran Bernstein, 2009: 68). Yeni medya yoluyla bilgi hiyerarşinin sarsıldığı doğru olabilir ancak buradaki bilmenin, ayırt ediciliği, birleştiriciliği ve belirli bir bilebilme birikimini ya da arka planını gerektirdiğini de atlamamak gerekir. Çünkü Ackoff'un sözünü ettiği hiyerarşide, piramidin en tepesine erişebilmek; hikmet ya da yönetsel anlamda öngörü (wisdom) olarak tarif edilen seviyeye gelebilmek ancak, birbiri ile iç içe geçmiş belirli aşamaların aşılması ile mümkündür. (Aktaran Bernstein, 2009: 68, 69) Bu hiyerarşik sistemde birbirini tamamlayan her aşama, görme ve bilme seviyemizdeki farklılıklara işaret eder ve en alt seviyeden en üste doğru artan düzeyde bir gerçeklik farkındalığı sağlamaktadır (Schumaker, 2011: 1). Anlam ancak bu aşamaların birbiri ile geniş bir bütünsel birlik oluşturması ile yaratılabilir (Bernstein, 2009: 68, 69).

Bu hiyerarşik sistemin ilk aşaması veri (data)'dir. Piramidin en aşağısında yer alır ve temel olarak fiziksel ve toplumsal çevrenin dikkatli bir şekilde incelenmesi ile ve uyarılarından elde edilir (Schumaker, 2011: 2). Veri bir anlamda da gerçeklikte medyana gelen gözlemlenebilir değişikliklerdir ya da gözlem ürünleridir ve kullanılır bir biçime gelene kadar herhangi bir değeri yoktur (Bernstein, 2009: 68). Bunun için de var olan sorunla ilgisinin kurulması ve bu sorunla bağlantılı elde edilen öbür verilerle ilişkiler yumağı içinde dönüştürülmesi gerekir (Schumaker, 2011: 2). Verilerin enformasyon (information) haline gelebilmesi ise eldeki soruna cevap verebilecek şekilde örgütlenmesine bağlıdır. Dolayısıyla enformasyon eldeki soruna bağlı sorulara cevap içerir (Bernstein, 2009: 1). Enformasyonun değeri, yerindelik, erişebilirlik, güvenilirlik ve geçerlilikle yakından ilgilidir. Aynı şekilde belirli bir kullanıcının ihtiyacına karşılık veriyor olmasının da o enformasyonu değerli kıldığı iddia edilebilir. Ancak özü itibarıyla enformasyonu anlamlı ve faydalı veri olarak yorumlamak çok daha doğru olur (Schumaker, 2011: 2). Öngörü sağlayan bilgi sistematigi (knowledge), bilgi hiyerarşisi sisteminin önemli aşamalarından biridir ve enformasyonun hemen yukarısında yer alır. Aslında enformasyonun izahata ya da açıklamaya dönüşmesini mümkün kılarak, arıtılması işlemi olarak da tarif edilebilir. Herhangi bir izahatı ya da açıklamayı mümkün kılan öngörü sağlayan bilgi sistematigi, bu anlamda enformasyonun arıtılmış halidir (Bernstein, 2009: 1). Olası enformasyon ediniminden önce onları, daha anlaşılır kılacak bir dizi tahmin ve kuralı oluşturacak şekilde önceki ilgili enformasyonların bir araya getirilmesidir. Böylece bu aşamada kural temelli bir oluşum başlatılır ki bu bireylerin olası soruna/sorulara cevap verebileceği, onu/onları çözebileceği bir sistematigi kurması anlamına gelir. Hikmet ya da öngörü (wisdom) ise öngörü sağlayan bilgi sistematigi sayesinde durumun etraflıca kavranışı (Schumaker, 2011: 3), olası benzer bir soruna ya da sorulara önceden cevap bulunabilmesidir. Herhangi bir eylemin uzun dönem sonuçlarını görebilme ve onları ideal bir biçimde değerlendirebilme yeteneğidir (Bernstein, 2009: 69).

Bu aşamaların tümünün bir araya gelişi ile ancak gerçekliğe ait filtrelenmiş, indirgenmiş ve arıtılmış değerli bir resim elde edilebilir (Bernstein, 2009: 69). Her veri (data) ya da enformasyon (information) bilgi (knowledge) değildir. Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı içeriğin bu anlamda

tartışılması, çocuk bireylerin bilgi ediniminden söz edilirken, bu 'bilgi'nin hangi seviyede olduğunun tespit edilmesi oldukça önemlidir. Ayrıca edinilen veri ya da enformasyonun örgütlenebilmesi, birbirleriyle ilişkilendirilmesi ya da belirli bir bağlam içerisinde ve sistematikle değerlendirilmesi gerekliliği görülmelidir. Dolayısıyla yeni medyanın merkezi bir araç değil, bilgi ediniminde bir veri toplama yöntemi olarak görülmesi zorunludur. Bu aracı ile elde edilen verilerin ya da "olguların bilgisini gerçekliğin bilgisi olarak edinmek, ancak toplumsal yaşamın tek tek ve yalnızlaştırılmış olgularını tarihsel sürecin birer momenti olarak görüp bunları bütünlü" (Lukács, 1998: 63) birleştirme ile mümkündür. Yeni medyanın sağladığı içeriğin, verinin (data) ya da enformasyonun (information), bilgi (knowledge) hatta daha da ötesi hikmet ya da öngörüye dönüşebilmesi için tarihsel süreç, bağlam ya da fiziki ve toplumsal çevre ile ilgili derin farkındalık; edebiyatla ilişkili 'yaşantı bilgisi'³ şarttır.

Böyle olmazsa temelsiz bir yapı, havada bir kale inşa edilmiş olur (Bernstein, 2009: 68). Yeni medya gerçekten 'bilgi' (knowledge) edinimi aracı görüldüğü oranda yönlendirebilirlik gücünü artırır. Veri ve enformasyon bombardımanı içinde çocuk bireylerin doğru olan ile yanlış arasındaki fark ayırt edebilme yeteneğini körleştirir ve bir eğitim aracı olmaktan çok, onları birer tüketici konumuna indirmediği tasarımlarıyla kapitalist üretim biçiminin taşıyıcısı olarak işlev görür. Teknolojinin "kendine yabancılaşmış toplumun zorlayıcı karakteri" (Adorno, 2008: 49) olarak işlev görmesi, kendisinden edinilen 'bilginin' hangi seviyede olduğunu anlayamamış bireylerin çevresiyle ilgili derin farkındalıklara sahip olduğunu düşünmesi ile mümkündür. Bu tür bir yabancılaşma ister istemez çocuk bireylerin sosyalleşmesinde de etkili olacaktır.

Çocuk bireylerin yeni medya sayesinde, daha önce mümkün olmayan yollarla kamusal yaşama katılabiliyor ve hatta birbirleri ile iletişimlerinin daha da güçlenmiş olduğu iddia edilebilir. Yeni medyanın çocuk bireylerin, geçmiş geleneksel kalıpların sınırlarını ve onların için neyin iyi olduğuna ancak ebeveynlerinin karar verebileceğine dair eski düşünceleri aşabilmesine imkân sağladığı da söylenebilir. Hatta yeni iletişim teknolojileri ile yaratılan yeni elektronik neslin, daha demokratik, yaratıcı, sorumluluk sahibi ve önceki nesillere oranla daha iyi 'bilgilendirilmiş' olduğu da düşünülebilir (Aktaran Buckingham, 2007: 76). Ancak tasarımlarının sağladığı içeriğin tartışmalı olduğu bir ortamda; veri ve enformasyon bombardımanı altında, yeni medyanın çevre ile etkileşimin tek kaynağı ya da aracısı olması durumunda, nesillerin kullanım açısından teknik olarak becerikli olabileceği kabul edilebilir belki ama daha sosyal, demokrat, sorumluluk sahibi ya da bilgilendirilmiş olduğunu kabul etmek oldukça anlamsız olur. Fiziki ve toplumsal çevreyle ilgili yeni medya yoluyla sunulan gerçeklik tasarımlarının aynen kabulü, bu çevre ile ilgili tasarrufları tartışmalı hale getirir. Sanal ile gerçeklik arasında kurulacak birebir örtüşen bir ilişki, ister istemez kapitalist üretim biçimine özgü derin yabancılaşmanın izlerini taşır. Hemen hemen bütün içeriğin eğlence ya da tüketime yönlendiren dolaylı unsurlarla donatıldığı tasarımlar, gerçeklikle kurulan ilişkiyi sanalla kurulan bir ilişki haline getirir.

Yeni medyanın en temel farkı belki de eskilerinin yaptığından çok daha ötesine geçmesidir. Televizyon, radyo, video oyunları ya da filmler ile çocuk bireyler arasındaki ilişkide, zamansal ve mekânsal sınırlılıklar söz konudur; ancak yeni iletişim teknolojilerini zamansal ve mekânsal olarak

3 Nasıl bilgi peki bu? Şöyle derlenip toparlanabilir bu konuda söylenenler: Olan değil, olması gereken üzerinde bilgi sağlar edebiyat. Yaşamadır edebiyatın işlediği. Yaşamayı belirli bir düzene ulaştıracak bilgiler üretir edebiyat. Erişilmesini istediği amaçları bir bir göz önüne serer kimi romancı. Gerçekleşmesini dilediği değerlerin girdisini çıktısına anlatır kimi kısa öykücü. Kimi ozan da, insanların benimsemesini uygun bulunduğu davranışları anlatır dizelerinde. Kuşatıcı bir adla 'dünyagörüşü' bilgileridir bu bilgiler. İnsan yaşamasını yoğunlaştırıp değiştiren, bu yaşamayı (sözcüğün tam genişliğiyle) belli bir anlamla bezeyen bilgilerdir bunlar. Pratik bilgiler denebilir bir bakıma bunlara; rastgele beceriklilik, sözelimi teknik yapabilirlik kazandırdıkları için değil, tek tek kuramsal bilgilerin sağlamadığı bir ayrıcalıkla, genellikle yaşama pratiğine ilişkin katkılar sağladığı için (Uygur, 1985: 84, 85).

sınırlamak mümkün değildir. Dolayısıyla sınırlandırılması mümkün olmayan bu 'yeni dünya'nın, çocuk bireyleri eski medyanın olumsuz etkilerinin çarpanları ile karşı karşıya bıraktığı söylenebilir. Suçlandığı gibi onları çok daha anti-sosyal kıldığı, normal ilişkilerini ve aile yaşamını tahrip ettiği; cinsellik, şiddet ve cinsel şiddet içeren görüntüler ile çepeçevre sardığı, bunları tamamen tüketici kültürü almış ve ona alışmış nesiller yetiştirmek (Sanders, 2013: 48, 56) üzere tasarladığı iddia edilebilir. Aslında söylenildiği gibi veri, enformasyon, bilgi ve hikmet ya da öngörü hiyerarşisi içinde değerlendirmek yerine edindiklerini, yine onun tarafından sunulan düşünme ezberleriyle değerlendiren nesiller yetiştirme amacını göz ardı etmemek gerekir:

Öykü oluşturma yeteneğine sahip olmayan –düş gücü film özetleriyle ve sezonun en yeni, en gözde dizilerinden alınma komedi sahneleriyle biçimlenen- bir çocuk, öyküler uydurup bunları sessizce kendi kendine anlatamaz. Bu çocuk ancak klişeleri anlatabilir. Paket öyküler de tıpkı ucuz hazır yiyecekler gibi, alınan tadı standartlaştırır ve sürprize yer bırakmaz. Klişeler insanın hayatını kıskaç gibi yakalar, düzeni ve tahmin edilebilirliği vurgulayarak heyecanı azaltır. Yaşantının yüzeyini aşarak daha alt katmanlarda yatan anlama ulaşmayı olanaksızlaştırır (Sanders, 2013: 55, 56).

1.3. Medya Pedagojisi, Medya Okur Yazarlığı ve Türkiye

Pedagoji kavramı eğitime ve öğretme bilgisi, eğitime ve öğretme sanatı ya da eğitim eylemi üzerinde kafa yorma, düşünme çabası olarak tarif edilir (Öncül, 2000: 903). Pedagoji bu bağlamda çocuğun eğitimini konu alan bir disiplin olarak görülür. Eğitim tekniklerinin bilgisini ve bu teknikleri uygulama sanatı olduğu da söylenir ki eğitimi gerçekleştirmek ve özellikle de öğretmek için başvurulan vasıtaların tümü (Foulquié, 1994: 390) olarak da düşünülebilir. Kavramın medya ile ilişkisinden ise ilk kez 1960'lı yılların başında eğitim bilimlileri alanı içinde söz edilir. O tarihten bu yana kavram ile ilgili belirli bir tanım üzerinde bir anlaşmaya varılamasa da, çalışmalar, medya içeriklerini anlamaya ve kontrol etmeye yönelik çabaların bir yansıması olarak devam ettirilir. Günümüzde ise medya pedagojisinin özellikle ailelerin, çocukların okuyacağı kitaplara koydukları yasaklardan televizyon yayınlarını izleme talimatlarına; dini makamların, sinema filmleri ile ilgili önerilerinden okul eğitiminde medyanın kullanılmasına ve 'yaşlılar için internet' başlıklı eğitim kurslarına kadar birçok uygulamayı kapsadığı görülür (Alver, 2004b: 2).

Medya pedagojisi, toplumsal iletişim bağlantılarının kurulmasında medyanın sahip olduğu pedagojik-kurumsal önemi ve buna bağlı olarak iletilen bilginin, bilincin ve eylemin uygulamalarını içermektedir... Medya pedagojisi, medya, medya üretimleri ve medya kullanıcıları ile onların içinde yer aldıkları sosyal bağlamı araştırır. Medyanın içeriklerini, işlevlerini, ondan yararlanma biçimlerini, bireysel ve toplumsal etkilerini ortaya koymaya çalışır... Medya teknolojisinin hızlı gelişimi ve yanlış kullanımı nedeniyle ortaya çıkan sorunlar, medya pedagojisi çalışmalarının önemini artırmaktadır (Alver, 2004b: 2-4).

Medya pedagojisi ile ilgili zamanla, geleneksel ve eleştirel olmak üzere iki farklı eğilimin ortaya çıkması ile birlikte, medya içeriklerinin etkilerini anlamaya ve kontrol etmeye yönelik tartışmaların daha da alevlendiğini söylemek mümkündür. Geleneksel pedagoji, Batı ülkelerinde ortaya çıkmış ve desteklenmiştir. Amacı henüz kapitalizmin tam olarak uygulanmadığı ülkelerde sistemin yerleşmesini sağlamaktır. Eleştirel pedagoji ise bilginin nesnel bir şey olmadığına yaptığı vurgu ve pedagojik otoritelerin taraflı olduğunu ortaya çıkarmasıyla, çeşitli pedagojik alanların şekillenmesine ve bu alanların meşrulaştırılmasına hizmet eden otoritelerin rolünün sorgulanmasını sağlayacaktır (Giroux, 2007: 155).

Medya pedagojisinin amacının, medyayı doğru okuyan, gördükleri ve izlediklerini sorgulayan,

yorumlayabilen, yorumlayıp içselleştiren, eleştirel bir gözle değerlendiren, analiz ve sentez kabiliyeti gelişmiş bireyler yetiştirmek olduğu düşünülürdüğünde, eleştirel medya pedagojisi oldukça önem kazanır. Veri, enformasyon, bilgi ve hikmet ya da öngörü hiyerarşisi içinde edindiklerini değerlendirebilen çocuk bireylerin yetiştirilmesi için eleştirel pedagoji ile sözü edilen teknoloji felsefesinin birbiriyle koşut değerlendirilmesi neredeyse zorunludur.

Yeni medyanın kazanımlarını ve kayıplarını bu gözle değerlendiren bir medya pedagojisi anlayışı, çocuk bireyler ile yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişkinin daha kontrollü olması için gündeme gelen medya okuryazarlığı ders içeriklerinin daha dikkatle hazırlanmasını kolaylaştıracaktır. Bu hazırlık için aynı zamanda, medya okuryazarlığının nasıl tanımlandığının ve geçmişte neler yapıldığının da incelenmesi, yeni medyanın kazanımlarının ve kayıplarının bu yapılanlarda ne kadar dikkate alındığının gözlemlenmesi, ilerisi için de ufuk açıcı olacaktır.

“Büyük çeşitlilik gösteren formatlardaki mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneği kazanabilmek” olarak tanımlanan medya okuryazarlığı ile ilgili de iki temel yaklaşım söz konusudur. Bunlardan ilki, temelini eleştirel pedagojinin oluşturduğu eleştirel medya okuryazarlığı; öbürü ise bugün pek çok ülkenin yaklaşımını açıklayan ana akım ya da ticari medya okuryazarlığıdır. (Özonur ve Özalpman, 2009: 196) Eleştirel medya okuryazarlığında amaç, dolaşıma sokulan medya içerikleri ve tasarımları karşısında eleştirel bir tavır takınarak, onların gündelik yaşamdaki köklerinin farkına varılmasını sağlayacak bir düşünce yapısı oluşturabilmektir. (Özonur ve Özalpman, 2009: 202) Bu amacı yeni medya yoluyla dolaşıma sokulan içerikleri ve tasarımları derinlemesine çözümlenebilecek ve yönlendirmelere kapalı hale gelmiş çocuk bireyler yetiştirme olarak tarif etmek de mümkündür. Ana akım ya da ticari medya okuryazarlığında ise tüketim ve aktif tüketici yetiştirme konusuna ağırlık verildiği; medya okuryazarlığı programları ile medya mesajları karşısında bilinçli tercihler yapan aktif tüketiciler yetiştirme amacına hizmet edildiği görülür (Özonur ve Özalpman, 2009: 197).

Hobbs da (2004: 122), ‘Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma’ adlı makalesinde eğitimciler arasındaki bu temel bakış açısı farklılığını ve ortaya çıkan tartışmaların çeşitliliğini, şu yedi madde ile özetlemektedir:

- Medya okuryazarlığı eğitimi çocukları ve gençleri medyanın olumsuz etkilerinden korumayı amaçlamalı mıdır?
- Medya üretimi medya okuryazarlığı eğitiminin temel bir özelliği olmalı mıdır?
- Medya okuryazarlığı popüler kültür metinlerine odaklanmalı mıdır?
- Medya okuryazarlığının daha doğrudan bir politik ve ideolojik gündemi olmalı mıdır?
- Medya okuryazarlığı okul temelli ilk ve orta öğretim eğitim ortamlarına odaklanmalı mıdır?
- Medya okuryazarlığı özelleşmiş bir konu olarak mı öğretilmelidir, yoksa mevcut konuların bağlamı içine mi yerleştirilmelidir?

Türkiye’de de bu iki yaklaşıma ait benzer tartışmalara rastlamak mümkündür. Örneğin, Giritli ve İnceoğlu (2005: 9), medya okuryazarlığının ne olduğu ve önemi konusunda, 1. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı’nda, “yazılı ve yazılı olmayan formatlardaki (televizyon, video, sinema, reklâmlar, internet vs.) iletilere erişim, onları çözümleme, değerlendirme ve iletme yeteneğidir. Medya okuryazarlığı, demokratik toplumlarda katılımın sağlanması açısından önemli olduğu kadar, sosyal adaletin ve eleştirel vatandaş olmanın gereklerinden birini de oluşturmaktadır” demektedir. Bu noktada Tekinalp’in ve Akkor Gül’ün (2011: 396) değerlendirmeleri de dikkat çekicidir:

Çeşitlenen medya hizmetleri konusunda 'bireyin', özellikle yetişkinlere göre daha deneyimsiz olduğu yaygın bir biçimde kabul edilen 'çocukların' uzmanların başlıca ilgi alanını oluşturmaktadır. Çocukların medya sunumlarından 'etkillenme durumu', kendi 'mesajlarını oluşturabilme' ve doğru 'enformasyona erişim' gibi konular, uzmanların, eğitimci ve politika üreticilerinin 'medya eğitimi' konusuna giderek önem vermelerine neden olmaktadır. Alanyazında 'medya yetkinliği' ve 'medya okuryazarlığı' gibi terimler 'medya eğitimi' ifadesinin yanı sıra, sıkça karşılaştığımız kavramlar arasında yer almaktadır. Aslında 'medya yetkinliği' veya 'medya okuryazarlığı' kavramları, 'medya eğitiminin' sonucundaki değişimi ifade etmektedir.

Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de medyanın ve özellikle televizyonun çocuklar üzerindeki etkileri konusundaki endişeler, akademisyenleri ve ilgili kurumları medya okuryazarlığı çalışmalarına yöneltir. 2004 yılında Devlet Bakanlığı bünyesinde kurulan, ülkemizin önde gelen kamu kurumlarının, sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerinin temsil edildiği Şiddeti Önleme Platformu'nda, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ilk kez ilköğretim okullarında medya okuryazarlığı derslerinin okutulmasını önerir. Üst Kurul'un bu önerisi geniş kabul görür ve hem Medya Alt Komisyonu raporuna hem de eylem planına alınır. Aynı yıl Üst Kurul tarafından Milli Eğitim Bakanlığına yazı yazılarak, okullarda medya okuryazarlığı dersleri verilmesinin önemine dikkat çekilir. 2005 yılında ise Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından Türkiye'de ilk kez Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı düzenlenir. Bu konferansta Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, medya okuryazarlığının neden gerekli olduğuna ilişkin resmi bir bildiri sunar. 2004-2006 yılları arasında çeşitli ülkelerdeki programlar ve çalışmaların neticeleri araştırılıp incelenir. 2006 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından gerçekleştirilen 'İlköğretim Çağındaki Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıkları Kamuoyu Araştırması', öğrencilerin günde üç saate yakın televizyon izlediklerini gösterir. Aynı araştırma öğrencilerin internet kullanma ve radyo dinleme alışkanlıkları hakkında da önemli bulgular ortaya koyar ve medya okuryazarlığı dersinin ne kadar gerekli olduğu açıkça görülür. 24 Kasım 2006 tarihinde Ankara'da Uluslararası Medya Okuryazarlığı Paneli düzenlenerek akademisyenlerin ve yabancı ülkelerde görev yapan yetkililerin görüşleri ve deneyimleri paylaşılır. Ayrıca Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun temsil edildiği, Üst Kurul yöneticilerinin katıldığı bütün kamuoyuna açık toplantılarda medya okuryazarlığı kavramını tanıtan, medya okuryazarlığının gerekliliğini vurgulayan konuşmalar yapılır. Yapılan ön hazırlık çalışmaları sonucunda, Medya Okuryazarlığı konusundaki çalışmaları yürütmek üzere; Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uzmanları ve Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi'nden akademisyenlerin de katılımıyla bir komisyon oluşturulur. Komisyon çalışmalarında, özellikle ABD ve Avrupa'daki örnekler incelenir, konuya ilişkin yurtiçi ve yurtdışı kaynaklı makaleler ve diğer çalışmalar detaylı bir biçimde değerlendirilir. Üst Kurul tarafından medya okuryazarlığına ilişkin çalışmalarda hazırlanan bütün dokümanlar konuyla ilgili faaliyetlerin başarıyla yürütülmesi için; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kuruluna gönderilir ve Talim ve Terbiye Kurulu ile Üst Kurul arasında işbirliği ve koordinasyon içerisinde gerçekleştirilecek çalışmalarda gerekli desteğin sağlanacağı hususu dile getirilir. Bu çalışma neticesinde, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı ile Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uzmanları ve İletişim Bilimleri akademisyenlerinden oluşan bir komisyon tarafından 'Medya Okuryazarlığı Dersi Taslak Öğretim Programı ve Öğretmen Kılavuzu' hazırlanır. 22 Ağustos 2006 tarihinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu arasında 'Öğretim Kurumlarına Medya Okuryazarlığı Dersi Konulmasına Dair İşbirliği Protokolü' imzalanarak, her iki kurumun yükleneyeceği sorumluluklar ve görevler belirlenir. 'İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı' 31.08.2006 tarihinde MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nda görüşülerek kabul edilir. Bir sonraki aşamada, 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Medya Okuryazarlığı dersinin okutulacağı beş pilot okulun seçimine geçilir (<http://www.medyaokuryazarligi.org.tr>).

Bu seçim sonunda uygulamada ortaya çıkan sorunlardan ilki, dersin işlenişi ile ilgilidir ve medya konusunda herhangi bir eğitim almamış sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından verilmesinin planlanmış olmasıdır. Özellikle gelişen teknoloji ile birlikte hızla değişen içerik ve tasarımları ya da eski/yeni medyanın kazanımları ve kayıpları hakkındaki tartışmalardan habersiz ya da yeterli bilgiyle donatılmamış öğretmenlerce dersin işlenmesinin planlanması, eski ya da yeni medya aracılığıyla edinilen bilginin değişik aşamalarını fark edebilen ve onu ilgili bağlam çerçevesinde değerlendirebilen nesiller yetiştirme amacı açısından sorgulanmalıdır. Dersin işlenişi ve içeriği ile ilgili seçilen pilot uygulama okulları öğretmenleriyle yapılan görüşmelerin sonuçları çok da iç açıcı değildir. Medya içerikleri ya da medyanın etkileri konusunda oldukça eleştirel bir eğilim için de olsalar da, öğretmenlerin medya içeriği, tasarımları ve etkileri konusunda yeterli birikimleri yoktur. Sözü edilen bilgi hiyerarşisi bağlamında medya çıktılarına anlama, açıklama ve belirli bir bağlam çerçevesinde değerlendirme yetisi kazandırma konusunda çocuk bireyleri yetiştirebilme yetkinliklerinin olduğu kuşkuludur (Aktaran Özönur ve Özalpman, 2009: 204, 205).

İkinci sorun ise RTÜK'ün ders ile ilgili önerdiği kaynaklar ile ilgilidir. Kuşkusuz çocuk bireyler ile eski ya da yeni medya arasındaki ilişki ve bu ilişkinin kontrolü söz konusu olduğunda, sorunun çözümünde birden fazla bileşenin birlikte ele alınması gerektiğini göz ardı etmemek gerekir. Tarihsel ve toplumsal olarak teknolojinin ve tabii ki yeni iletişim teknolojilerinin, bu etkileyen ve etkilenenleri göz ardı ederek açıklanması, anlaşılması, anlatılması, öğretilmesi ve kontrol edilmesi söz konusu değildir. RTÜK'ün önerdiği kaynaklarda bunu gözettilmesini söylemek mümkündür. Dolayısıyla, UNESCO tarafından Frau-Meigs (2006) editörlüğünde hazırlanan 'Media Education, A Kit for Teachers, Students, Parents and Professionals' kitaptan etkilenerek, yetişkinleri, öğretmenleri, öğrencileri ve medya çalışanlarını ele alan dört bölümlük bir el kitabı hazırlanmıştır. Buradaki temel sorun, kitaptaki bölümlerde çocuk bireylerin birer tüketici olarak konumlandırılması, dolayısıyla medya içeriklerinin değerlendirilmesinde sözü edilen kazanım ve kayıpları dikkate almayan, doğru bir medya okumasının yöntemlerinden derinlemesine söz etmeyen, genel geçer bir yaklaşımın hâkim olmasıdır.⁴ Var olan bu yaklaşım, kamu yararını bireysel yarara kurban eden ve özel sektörün ihtiyaçlarını tek yatırım alanı olarak kabul eden neoliberal ideolojinin temelinde şekillenen ticari medya okuryazarlığının başat anlayışı olarak nitelendirmek (Özönur ve Özalpman, 2009: 205, 206, 207) mümkündür. Bu yaklaşım, teknolojinin egemen ideolojinin kendisi olduğu ve egemen sınıfın kendi duyarlılıklarını yeniden ürettiğine dair suçlamaları haklı çıkarır. Ayrıca ticari medya okuryazarlığının bireysel yararı da kurban ettiği, çocuk bireylerden başlayarak egemen ideoloji doğrultusunda dayatılan düşünme alışkanlıkları ile ilgili bütün toplumda rıza üretmenin kaygısıyla hareket ettiği söylenebilir.

Hobbs'un (2004) sözlerine tekrar kulak verilirse eğer, özellikle yeni iletişim teknolojilerinin kazanımları ve kayıpları konusunda etkin bir öğretme-öğrenme metodunun geliştirilmesi konusunda oldukça dikkatli davranan, özellikle medya içerikleri ve bu içeriklerin sunumu ile ilgili tasarımlar konusunda bilgi hiyerarşisinin bağlamsal değerlendirmelerine dikkat kesilen bir eğitim anlayışına acilen ihtiyaç duyulduğu görmek gerekir:

Medya okuryazarlığının geleceği, okullarda medya okuryazarlığını yaymak için temel, hatta öncelikli ortak olarak sınıftaki öğretmenlerle eğitsel çalışma yapmayı gerektiren uzun dönemli, yoğun ve entelektüel bir gelişime bağlıdır. İlk olarak, iyi düzenlenmiş programlar, etkinlikler ve eğitsel yaşantılar aracılığıyla daha fazla eğitime, çocuğa ve gence ulaşarak, daha geniş çeşitlilikteki

4 Bkz. <http://www.medyakuryazarligi.org.tr/yetiskin.html>.
<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/ogretmen.html>.
<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/ogrenci.html>.
<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/basinsubunu.html>.

ortamlara, medya analizi ve üretimi hakkında daha fazla bilgi ve beceriyi taşıyacak çabalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar, zorunlu olarak, topluluk temelli olacaktır; ancak daha çok sayıda eyaletler arası ve ulusal girişimci de önemlidir. İkinci olarak, bu önemli izleyicilerle birlikte, medyaya ilişkin karmaşık öğrenme ve öğretme süreçlerini kestirecek, belgeleyecek, ölçecek ve değerlendirecek kuram ve araştırmaların geliştirilmesi önemlidir. Ancak bu iki tür eylemden elde edilecek kanıtlar yoluyla, söz konusu büyük tartışmaların çözüleceği umulabilir (Hobbs, 2004: 136).

Sonuç

Artık bilim gibi teknoloji karşısında da tarafsız kalmak zordur. Çünkü teknolojinin fiziki ve toplumsal çevreden edindiklerinin işleyerek dönüştürmesi ideolojiden bağımsız değildir. Nasıl bilim araçsallaşarak meta üretim sürecinin düşüncede ve uygulamada yeniden üretimine hizmet ediyorsa, teknoloji de bizzat bu düşüncenin ve uygulamanın kendisidir ve ideolojiktir. Bilimin ve teknolojinin fiziki ve toplumsal çevre ile bağına kopararak tarafsız bir bölgeye sığınmak, var olan ideolojinin yeninden üretimidir. Eski ya da yeni medya ile ilgili tartışmalarda bu bölgeye sığınmak da aynı işi görür. Oysa her şeye rağmen teknolojinin dokunulmazlığına, tarafsızlığına ve kendiliğindenliğine dayanan aşkınlık yanılması yıkılabilir. Fenberrg'in (2010: 34-35) söylediği gibi bireyler teknik sistemlere dâhil olabilir ve dayatılan kullanım biçimlerinin, klişelerin ve ezberletilmeye çalışına düşünce yöntemlerinin üretimi, tasarımlara direnerek, sistemlerin gelecekteki tasarımlarında ve yapılandırılmalarında söz sahibi olabilir.

Kuşkusuz bunun için derin çözümler yapabilen, belirli bir yaşantı bilgisi ile bezenmiş, edindiklerini aracı her ne olursa olsun belirli bir tarihsel bağlam içerisine yerleştirebilen nesillerin yetiştirilmesi gerekir. Bu nesiller teknolojinin insan eliyle yaratılan bir kukla olduğunu bilerek, onunla ilgili aşkınlık yanılmasına yıkabilir. Özellikle çepeçevre sarıldıkları 'yeni dünya'nın etkilerinden sıyrılabılır ve ondan edindiklerinin bilgi hiyerarşisinin hangi aşamasına denk geldiğini görür. Onunla hemhal olmanın sınırlarını çizerek, sanal olan ile dokunulabilir gerçeklik arasındaki duygusal boşluğun büyüklüğünü anlayabilir. Sosyalliğin fiziki ve toplumsal çevre ile gerçek bir hemhal oluşu gerekli kıldığını, yeni iletişim teknolojilerinin bu hemhal oluşun küçük bir parçası olduğunu bilir. Yeni iletişim teknolojileri ya da yeni medya, böyle bir nesil için gerçek bir eğitim, sosyalleşme, bilgi edinme ya da demokratik özgürlük alanı haline gelir. Eğer böyle olursa yeni nesiller, fiziki ve toplumsal çevresinin ihtiyaçlarına yönelik düşünen ve üreten sorumlu bireyler haline gelir. Kendi teknolojisini, yeni tasarımlar ve içerikler ile ancak böyle bir nesil yaratabilir. Medya okuryazarlığı ile ilgili pedagojik düzenlemelerin bu tartışma ekseninde önerilenlerle yeniden düşünülmesini istemek, yeni iletişim teknolojilerini kullananların düşünsel olarak antik çağın insanlarının çok daha ötesinde yer almaları gerektiği ile yakından ilgilidir.

Kaynakça

- Adorno, Theodor W. (2008). *Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel ve Elçin Gen (çev.). İstanbul: İletişim.
- Alver, Fusun. (2004a). "Neil Postman'in Çocukluğun Yok Oluş Sürecinde İletişim Teknolojisi Eleştirisinin Eleştirisi." *İletişim Araştırmaları*. 2(2): 129-141.
- Alver, Fusun. (2004b). "Medya Pedagojisi Çalışmaları." *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2(1): 1-30.

Bernstein, Jay H. (2009). "The Data-Information-Knowledge-Wisdom Hierarchy and its Antithesis." <http://arizona.openrepository.com/arizona/handle/10150/105414>. Erişim Tarihi: 03.12.2014

Binark, Mutlu (der.) (2007). Yeni Medya Çalışmaları. Ankara: Dipnot .

Buckingham, David. (2006). "Children and New Media." The Handbook of New Media. Leah A. Lievrouw and Sonia Livingstone (der.) içinde. London, Thousand Oaks and New Delhi: Sage.

Debord, Guy. (1996). Gösteri Toplumu. Ayşe Emekçi ve Okşan Taşkent (çev.). İstanbul: Ayrıntı.

Ertürk, Yıldız Dilek. (2011). "Çocukluk Çağı Gelişim Dönemlerine Göre Medya Kullanımı." Çocuk Hakları ve Medya. Mustafa Ruhü Şirin (der.) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Feenberg, Andrew. (2010). "Eleştirel Teknoloji Teorisi." Teknoloji ve Toplum. Guido Ruivenkamp vd. (der.) içinde. İstanbul: Kalkedon.

Foulquié, Paul. (1994). Pedagoji Sözlüğü. Cenap Karakaya (çev.). İstanbul: Sosyal.

Giritli-İnceoğlu, Yasemin. (2005). "İletişim Çalışmalarında Yeni Bir Alan: Medya Okuryazarlığı." 1. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı Bildiri Özetleri Kitapçığı. 23-25 Mayıs 2005. İstanbul.

Giroux, Henry A. (2007). Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm. Barış Baysal (çev.). İstanbul: Kalkedon.

Habermas, Jürgen. (2013). "İdeoloji" Olarak Teknik ve Bilim. Mustafa Tüzel (çev.). İstanbul: Yapı Kredi.

Hobbs, Renee. (2004). "Medya Okuryazarlığı Hareketinde Yedi Büyük Tartışma." Melike Türkan Bağlı (çev.). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 37 (1): 122-140.

Lister, Martin vd. (2009). New Media. London and Newyork: Routledge.

Lukács, György. (1998). Tarih ve Sınıf Bilinci. Yılmaz Öner (çev.). İstanbul: Belge.

McLuhan, Marshall. (2005). Yaradığımız Medya: Medyanın Etkileri Üzerine Bir Keşif Yolculuğu. Ünsal Oskay (çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık.

Milberry, Kate. (2010). "Wiki Tarzi: Değişimi Tasarlamak, Demokrasiyi Uygulamak." Teknoloji ve Toplum. Guido Ruivenkamp vd. (der.) içinde. İstanbul: Kalkedon.

Mora, Necla. (2008). Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim. Alt Kitap.

Sanders, Barry. (2013). Öküzün A'sı. Çev., Şehnaz Tahir. İstanbul: Ayrıntı.

Schumaker, Robert P. (2011). "From Data to Wisdom: The Progression of Computational Learning in Text Mining." Communication of the IIMA. 1(11): 39-48.

Tekinalp, Şermin ve Gül, Ayşen A. (2011). "Eleştirel Medya Okuryazarlığında Anahtar Kavramlar: Okullarımızdaki Medya Okuryazarlığı Programı." Çocuk Hakları ve Medya. Mustafa Ruhi Şirin (der.) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Timisi, Nilüfer. (2011). "Medyada Çocukları Koruyucu Önlemler" Çocuk Hakları ve Medya. Mustafa Ruhi Şirin

(der.) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı.

Törenli, Nurcan. (2005). Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı. Ankara: Bilim ve Sanat.

Öncül, Remzi. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Özonur, Defne Ç. ve Özalpman, Deniz. (2009). "Türkiye'de Medya Okuryazarlığı Projesi Üzerine Bir Değerlendirme." Marmara İletişim Dergisi. Sayı 15: 195-212

Uygur, Mermi. (1985). İnsan Açısından Edebiyat. Ankara: Remzi.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>. Erişim Tarihi: 02.12.2014.

<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/basinsmensubu.html>. Erişim Tarihi: 28.11.2014.

<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/ogretmen.html>. Erişim Tarihi: 28.11.2014.

<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/ogrenci.html>. Erişim Tarihi: 28.11.2014.

<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/tarihce.html>. Erişim Tarihi: 28.11.2014.

<http://www.medyakuryazarligi.org.tr/yetiskin.html>. Erişim Tarihi: 28.11.2014.

06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya. (2013). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>. Erişim Tarihi: 03.12.2014.